

برج غفاریه در ساحل صوفی رود

عکس‌ها: آکین عظیمی / ایران

روایتی از معماری شگفت انگیز پایتخت ایلخانان

از برج سرخ تا گنبد کبود

محمد مطلق
دبیر سرویس گزارش

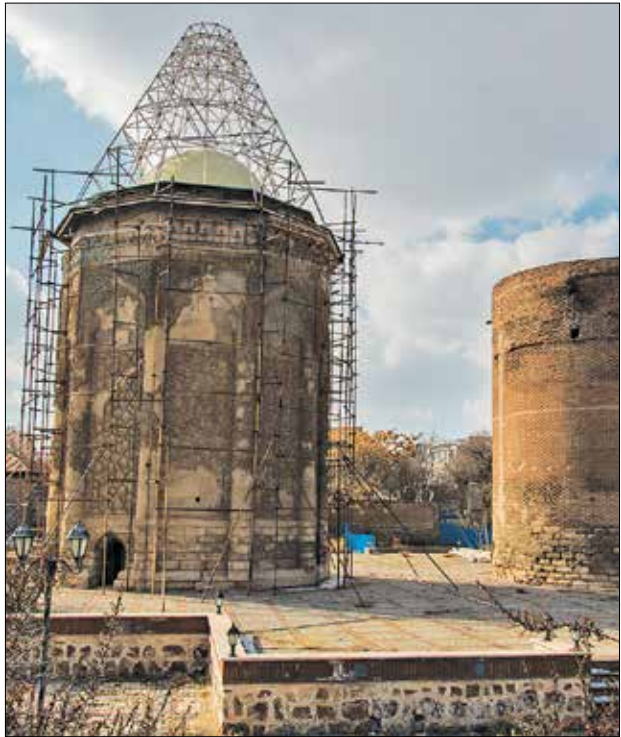
با توحید همتی کارشناس میراث فرهنگی به چهار گوشه شهر سر می‌زنیم تا چهار برج باقی مانده از هفت پیکر مراغه را ببینیم. شهر برج‌ها زمانی برای شاعران و نویسندگان جهان کهن همان نقشی را داشت که برج شیشه‌ای لندن برای شاعران و نویسندگان معاصر. مارشال برمن در کتاب تجربه مدرنیته توضیح می‌دهد که چگونه نویسندگان آلمان و روسیه راهی لندن می‌شدند تا این برج را مثل طلیعه جهان پیش رو ببینند. همرا

باید است. اهالی مراغه برج کبود را با نام مقبره مادر هلاکو می‌شناسند. اما اجازه دهید از قدیمی‌ترین برج این شهر یعنی گنبد سرخ در خیابان خیام شروع کنیم که در عصر سلجوقی ساخته شده و آغاز یک دوره شگفت‌انگیز در معماری ایران است. این برج چهار گوش در نیمه‌های قرن ششم هجری به دستور حاکم وقت آذربایجان عبدالعزیز بن محمود بن سعد و توسط بنی بکر محمد بن بندان بن محسن معمار بنا شد. مراغه با مجموعه‌ای از انواع فنون معماری چوبی،

آجری و صخره‌ای جایگاه ویژه‌ای در ایران دارد و برج سرخ از این منظر یکی از اولین هاست؛ یک بنای ۹۰۰ ساله دو طبقه با تزئیناتی ساده و چشم‌نواز از انواع روش‌های آجرچینی که همین هم جلوی شکست سازه را گرفته و به آن استحکام بخشیده است. هر طرف بنا دو طاق نمای زیبا دارد و کتیبه در ورودی به خط کوفی است یا کاشی‌های فیروزه‌ای. مقرنس‌های زیر گنبد که چهار ضلع بنا را به هشت ضلع و در نهایت به دیواره گرد گنبد تبدیل می‌کند، یکی از نخستین سبک و سیاق است. گنبد بنا دو پوشش داشته که پوشش بیرونی فروریخته و پوشش درونی یا عرقچین باقی مانده است. صدا که درون برج می‌پیچد احساس می‌کند کسی از آن سوی تاریخ با تو حرف می‌زند. واقعا شگفت‌انگیز است. همتی می‌گوید اهالی مراغه به گنبد سرخ می‌گویند «قرمزی گنبد» و به چند سوراخ در ارتفاع برج اشاره می‌کند: «این برج ظاهراً مقبره کسی بوده اما چه کسی، مشخص نیست.

برای همین بهتر است بگویم برج یادمان. اما باتوجه به اینکه مراغه شهر نجوم بوده دوره‌های بعد این سوراخ‌ها را ایجاد کرده‌اند و کاربری رصدخانه‌ای هم به آن داده‌اند.» سری می‌زنم به ریززمین سنگی یا سردابه بنا که ستون بزرگی برای استحکام بخشی و تقسیم بار در وسط آن قرار گرفته و روی ستون نوشته است «یادگار مهدی و ایوب ۸/۷۱۵/۸» خب این هم یک روش برای ماندن در تاریخ است. به سمت صوفی رود و برج غفاریه می‌رویم که سازه چهارگوش آن شبیه برج سرخ است با این تفاوت که تزئینات پیچیده‌تری دارد و استفاده از کاشی‌های معرق و لعابداز رنگ به رنگ هم بیشتر است. تفاوت دیگر در کتیبه بناسد که به خط ریحان است نه کوفی. بنای غفاریه در زمان حکومت ایلخانی و روزگار پایتختی مراغه در سال ۷۰۷ هجری توسط قارا سنقر چرکسی که اصالتاً مصری بوده ساخته شده است. او یکی از بزرگان مصر

بود که با حاکمیت به مشکل برخورد و به ابوسعید بهادرخان پسر الجایتو و آخرین پادشاه ایلخانی پناه آورد و به پاس دوستی با او برجی به تقلید از گنبد سرخ بنا کرد و چون علامت چوگان را به عنوان نشان خانوادگی خود انتخاب کرده بود، همان نقش را بر کاشی‌های کتیبه طاق‌نما جای داد که همچنان باقی است. اما میانه قارا سنقر با بهادرخان خیلی زود خراب شد و سوءظن سلطان، قارا سنقر را به کام مرگ کشاند و برج یادمان او جایگاه ابدی اش شد. پس از این ماجرا حاج حسین غفاری که تازه از حج برگشته بود، در کنار صوفی رود و مقبره قارا سنقر مجموعه‌ای برای کمک به فقرا ساخت که از آن همه همچنان قبر چرکسی باقی است و نام آن به غفاریه تغییر کرده است.

برج کبود و برج مدور

و کشتن آخرین خلیفه این سلسله یعنی المستعصم بالله در بغداد، حدود ۷۶۰ سال پیش مراغه را به عنوان پایتخت خود انتخاب کرد و سلسله ایلخانی را بنیان نهاد. هلاکو بودایی و مادر و همسرش دوقوز خاتون مسیحی بودند و همین باعث اختلاف نظر در مورد محل دفن مادر وی در برج کبود است. مخالفان می‌گویند این برج پیش از ایلخانان ساخته شده و مملو از تزئینات قرآنی است. بنابراین مادر هلاکو که مسیحی متعصبی بوده نباید در این مکان دفن شده باشد اما موافقان و خود اهالی مراغه معتقدند برج کبود بنایی آماده و زیبا و باشکوه بوده و دلیلی برای امتناع از دفن وجود نداشته است. خود هلاکو پس از مرگ در جزیره اسلامی ارومیه به خاک سپرده شد. برج کبود و برج مدور هر دو کنار هم و در محله قدیمی قضات بنا شده و مدرسه اتابک و قبر المسترشد بالله که دیگر جز بی و پایه و نامی در متون تاریخی چیزی از آنها باقی نمانده است. برج مدور که پس از برج سرخ قدیمی‌ترین بنای مراغه است، تزئینات خاصی ندارد جز آجرچینی به شیوه چلیپایی شکسته. کتیبه سردر کاشی فیروزه‌ای و به خط کوفی است: «کل نفسا ذائقه الموت» آیه‌ای که نشان می‌دهد این برج نیز مقبره کسی است که متأسفانه شناخته شده نیست. برج کبود، بنایی است ۱۰ ضلعی با تزئینات مختلف گره آجری و کاشی‌های فیروزه‌ای به خط ثلث و مقرنس‌کاری‌های چشم‌نواز در زیر گنبد که با آیات قرآن تزئین شده و پیل صوفی رود به عنوان شریان اصلی تمدن و حیات بوده که حالا مهم‌ترین فضاهای تفریحی شهر مثل پارک ملت، پارک شادی، بوستان یادگاران و بوستان غفاریه در ساحل آن قرار گرفته است. هلاکو نوه تموچین یا چنگیز مغول از سوی برادرش منگوقالان که در چین بر تخت سلطنت نشسته بود، مأمور تصرف ایران و مصر و شام شد. او پس از تصرف ایران و شکست رکن الدین خورشاه رهبر اسماعیلیان و برانداختن سلسله عباسی

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری در خانه‌های سفید قرار دهید که هر رقم در سطرها، ستون‌ها و مربع‌های کوچک ۳ در ۳ یکبار دیده شود

آسان

۹	۱	۲		۴	
۶	۸	۵	۳		
	۷	۴	۹		۳
۷				۹	۴
	۹				۲
۱	۴	۲	۵	۹	
	۴	۲	۱	۶	۹
			۸		

متوسط

	۹	۷	۶	۳	
۱		۷	۲	۸	
					۵
				۱	۳
			۳	۲	۱
		۸	۴	۲	
۵		۳	۶	۴	۸
		۹	۵		
		۶			

سخت

		۵	۶		
۶		۳			
		۲			
۹	۷				
		۳	۸	۹	
		۷		۴	۱
			۸	۳	۱
			۱		
۳		۴			
		۸			

خیلی سخت

۶	۸		۳	۵	
			۱		۲
		۷	۶	۹	
۱					
		۳	۵	۹	
					۹
			۳	۲	۸
	۶		۷		
		۴	۵	۳	۱

حل جدول سودوکو شماره ۳۸۱۲

۱	۸	۴	۷	۵	۲	۳	۶	۹	۱
۵	۲	۱	۸	۳	۷	۶	۴	۹	۵
۳	۶	۵	۲	۷	۱	۸	۳	۴	۹
۷	۳	۸	۱	۴	۵	۶	۲	۹	۸
۸	۵	۶	۱	۲	۳	۷	۴	۹	۸
۲	۶	۵	۱	۸	۳	۷	۴	۹	۸
۸	۵	۶	۱	۲	۳	۷	۴	۹	۸
۷	۳	۸	۱	۴	۵	۶	۲	۹	۸
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	

یک جدول با دو شرح

جدول روزنامه ایران دارای دو «شرح عادی و ویژه» است. در صورت تمایل به حل دو شرح ابتدا یکی از شرح‌ها را با مداد حل کرده و سپس با پاک کردن جواب شرح اول، به حل شرح دوم بپردازید.

۷۸۹۰

- ۱۰- جاشنی گوجه‌ای - تمرین نقاشی مقدماتی - کمیت -
  - زندگ کردن چاربا
  - ۱۱- دریاچه قزوین - جلد مرغوب - شامل همه
  - ۱۲- سرین و کفل - سومین خودروی ملی - وظیفه‌ای به عهده دارد
  - ۱۳- شکل هندسی - رخسار - یافت نشدنی
  - ۱۴- اندیشه شیاطنی - چشمه‌ای در سراب - لانه زنبور عسل
  - ۱۵- دریاچه کرمانشاه - فروغ آفتاب
- عمودی:
- ۱- فیلمی با حضور مه‌مان مدیری - کاخ پادشاهی
  - ۲- پارچه پشمی - صفتی برای خانه - شهری در فرانسه
  - ۳- از رنگ‌ها - دو چرخه سوار بلژیکی - کناره گیری کردن
  - ۴- اهرام معروف - پروفیسور حیوانات - ضمیر غایب - ضاع

۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

حل جدول ویژه شماره ۷۸۹۰

۱	۸	۴	۷	۵	۲	۳	۶	۹	۱
۵	۲	۱	۸	۳	۷	۶	۴	۹	۵
۳	۶	۵	۲	۷	۱	۸	۳	۴	۹
۷	۳	۸	۱	۴	۵	۶	۲	۹	۸
۸	۵	۶	۱	۲	۳	۷	۴	۹	۸
۲	۶	۵	۱	۸	۳	۷	۴	۹	۸
۸	۵	۶	۱	۲	۳	۷	۴	۹	۸
۷	۳	۸	۱	۴	۵	۶	۲	۹	۸
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	

جدول ویژه

- ۱- بدخواه و شرور - اثر تاریخی شهرستان هرسین
- ۲- دریاچه آسیایی - ظالم - همزیستی و مماشات
- ۳- مساوی - بین خواب و بیداری - پناهجویی
- ۴- مدینه سابق - ظرف آزمایشگاهی - منظره
- ۵- شماره رمز - استان بوعلی - بزرگترین قاره
- ۶- امر از شستن - از قطعات رایانه - یکی یکی و جدا جدا - حرف یونانی
- ۷- زمین لم یزرع - گلزن ایرانی «مارتیمو» - نوعی آچار
- ۸- افتادنی بر اندام! - کلبه ترکمنی - زدن تار فریق
- ۹- پر خور - عید فرنگیان - آش حلیم

حل جدول عادی شماره ۷۸۹۰